

STJEPAN DAMJANOVIĆ
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb
stjepan.damjanovic@xnet.hr

Primljeno: 26. 07. 2012.
Prihvaćeno: 29. 08. 2012.

FILIĆEVA KNJIGA “LIK VATROSLAVA JAGIĆA “

Autor daje prikaz knjige Krešimira Filića Lik Vatroslava Jagića koja je nastala u povodu 125. obljetnice rođenja i 40. obljetnice smrti poznatog varaždince i filologa Vatroslava Jagića. Knjiga uvjerljivo pokazuje da je veliki slavist cijeloga života snažnim osjećajima bio povezan s rodnim gradom. Filić je, prema mišljenju autora teksta, posve pouzdan prikazivač prilika i čitatelj smije vjerovati njegovim podacima.

Knjiga Krešimira Filića “Lik Vatroslava Jagića“ pojavila se 1963. godine u vlastitoj autorovoj nakladi, a otisnulo ju je Novinsko izdavačko i štamparsko poduzeće Varaždin. Knjiga ima 134 stranice i 12 slika. Nakon *Uvodne riječi* (5 – 8) slijedi sedam poglavlja: *Jagićeva mladost i školovanje* (I, 9 - 26), *Jagićevo djelovanje u Zagrebu* (II, 27 - 43), *Jagić sveučilišni profesor u Odesi* (III, 44 - 64), *Jagić u Berlinu* (IV, 65 - 74), *Jagić u Petrogradu – Lenjingradu* (V, 75 – 82), *Jagićev život i rad u Beču* (VI, 83 - 121), *Varaždin svomu velikom sinu* (VII, 123 - 132). Nakon toga dolaze *Sadržaj* (133) i *Rodoslovlje obitelji Jagić* (134). Na kraju knjige su fotografije Jagićeva oca Vinka (1), majke Ane rođ. Kraljek (2), Jagićeve rodne kuće (3), Sveučilišta u Petrogradu (4) i Beču (5), Jagićeva pogreba u Varaždinu (6 – 9), svečanosti otkrivanja Jagićeva spomenika 1938. godine (10), Jagićeva spomenika (11) i obiteljske grobnice Jagićevih na varaždinskom groblju. (12).

Već naslovi poglavlja Filićeve knjige pokazuju da se opredijelio za kronološko prikazivanje života i rada svoga velikoga sugrađanina i jednoga od najvećih slavista svih vremena.

U *Uvodnoj riječi* objasnio je zašto se odlučio da napiše ovu knjigu. “*Likovi genijalnih ljudi, osvijetljeni sa svih strana, zrače i privlače neodoljivom snagom, oni su silne vatre, koje lome mrak; oni su putokazom za daljnja ljudska nastojanja i primjer, kako treba raditi, koristeći do krajnosti umne darove, koji nam padoše u dio.*” (5) Takvim

genijalnim čovjekom on drži Vatroslava Jagića. Zna da je u našoj zemlji gotovo svaki čovjek za njega čuo, ali je ipak jako malen broj onih koji o njemu znaju malo više, malen je i broj onih koji znaju u čemu je Jagićeva veličina i koje je stvarno njegovo značenje. S obzirom na to da se 1963. napunilo 125 godina od Jagićeva rođenja i 40 godina od njegove smrti, želio je Filić podsjetiti kulturnu javnost na njega i sažeto prikazati njegov život i rad. Na prvim stranicama već ističe da želi Jagića prikazati "*prvenstveno kao čovjeka*" i toga će se doista kroz sva poglavlja držati. Iako je u opisu svakoga perioda Jagićeva života ukratko spomenuo i njegova najvažnija znanstvena dostignuća, nije se ni u jednom trenutku upuštao u kakvu analizu kojega Jagićeva znanstvenoga djela. Puno više govori o njegovoj sveučilišnoj karijeri i njegovim znanstvenim vezama, a najviše o njegovoj obiteljskoj situaciji i o njegovim dodirima s Hrvatskom, posebice s Varaždinom. U samoj *Uvodnoj riječi* još je držao potrebnim kritizirati one koji Jagiću predbacuju slavenofilstvo i jugoslavenstvo i upozorava da je on odrastao u ozračju ilirskoga pokreta i da nikada nije zatajio da je Hrvat.

Prikazat ćemo Filićevu knjigu po poglavljljima da bismo jasno razabrali što mu se činilo važnim istaknuti u pojedinim periodima Jagićeva života. U prvom poglavlju *Jagićeva mladost i školovanje* Filić nas na početku upoznaje s podrijetlom Jagićeva oca Vinka i majke Ane. Otac je bio obrtnik – čizmar, a čizmarski ceh bio je u ono doba vrlo poštovan u Varaždinu. Njegovi su se članovi odlikovali čvrstim moralom i jedan od glavnih ciljeva koje su postavili pred sebe bilo je to da moraju tako raditi da u starosti, a pogotovo prije nje, nikomu ne padnu na teret. Filić drži da se u životu i postupcima velikoga filologa primjećuje da je naslijedio taj moral: njegova briga da osigura svojoj obitelji pristojne uvjete za život, a sebi primjerene uvjete za rad vidi se za cijeloga njegova života i nije mali broj onih koji su tu njegovu brigu držali pretjeranom. Otac Vinko bio je iz zaseoka Pece (kraj Gotalovca - Zajezde): tamo je bilo mnogo Jagićevih, bili su siromašni i ideal je bio da netko izuči kakav zanat. Dok je još učio zanat u Varaždinu, Vinko se zagledao u najstariju kćer šoštara (postolara) Ivana Kraljeka Anu te su se 1836. vjenčali i naselili u tadašnjoj Biškupečkoj ulici. U novoj su kući živjeli zajedno s dedom Ivanom koji je skupio čitavu malu knjižnicu kajkavske literature: knjige je njegova kći rado čitala i susjedima posuđivala. Majka Ana završila je četiri razreda osnovne škole kod varaždinskih uršulinki, bila je vrlo bistra i energična. U godini kada se Vatroslav Jagić rodio (1838) u Varaždinu je otvorena Ilirska čitaonica koja je uvelike pomogla onima koji su željeli širiti svoje znanje i uživati u lijepoj knjizi. Filić s pravom naglašava kako je važno u kakvoj sredini čovjek odrasta i stoga ne propušta upozoriti na one povijesne događaje koji su oblikovali varaždinsku sredinu onoga vremena. Osim toga, on je vrlo pažljiv čitatelj podataka i ima izraziti smisao da ih dovodi jedne s drugima u vezu, što mu pomaže da na nekoliko

mjesta u knjizi popravljaju autore koji su pisali o Jagiću ili čak samoga Jagića koji je svoju autobiografiju *Spomeni mojega života* velikim dijelom pisao u visokoj dobi i kadšto je njegovo sjećanje zatajilo. Tako u prvom poglavlju Filić ispravljaju Franju Bučara koji je napisao da je Jagić osnovnu školu polazio kod franjevacu jer je točno da je išao u gradsku osnovnu školu. Osim toga, mladi je Vatroslav – Nacek privatno učio njemački jezik te violinu i klavir. Filić predstavlja Fortunata Pintarića, franjevca, poznatoga ilirskog skladatelja i profesora varaždinske gimnazije (Čakovec 1798 – Virovitica 1867) kod kojega je Jagić učio klavir i gradskoga organista Johanna Udla (Aspang, Donja Austrija 1816 – Varaždin 1869), koji je radio na muzičkoj školi, a kada je ona 1844. prestala s radom, privatno je poučavao mladež: kod njega je Jagić vježbao violinu. Filićevo ubacivanje podataka o takvim osobama posve je umjesno i funkcionalno jer time upotpunjuje sliku ondašnjih kulturnih varaždinskih prilika i pomaže nam da bolje razumijemo Jagićevo odrastanje. Iz prvoga poglavlja, u kome su osim varaždinskoga djetinjstva opisani zagrebački gimnazijski i bečki studentski Jagićevi dani, izdvojiti ćemo još Filićevu interpretaciju odnosa Jagićeve majke Ane prema Jagićevoj djevojci i kasnijoj supruzi Sidoniji Struppi. Kao što je poznato, Jagićevi su priželjkivali da njihov daroviti sin bude svećenik, ali su se brzo morali pomiriti s činjenicom da tako neće biti. U zagrebačkim gimnazijskim danima stanovao je kod gospođe Struppi, koja je držala privatnu djevojačku školu, i njezinim sinovima pomagao kao instruktor i zaljubio se u njihovu sestru – Sidoniju. Razloge zašto je majka Ana bila protiv te veze Filić je sažeo ovako: 1. Željela je sina u Varaždinu, uz sebe, 2. Smetao joj je njemački karakter Struppijevih, 3. Sidonijina majka i otac bili su rastavljeni, a otac Franjo je živio u Varaždinu (radio je kao geometar) i majka je držala da varaždinski sugrađani ne gledaju dobro na to. U zaključku kaže: "*Bilo je potrebno, da se sve to dokumentirano istakne, jer i Jagić u "Spomenima" govori o tomu sasvim nejasno, kao da se želio ukloniti prikazu toga odnosa ženinih roditelja. Žalim, da gospođa Stanka Rešetar nije varaždinskom muzeju predala potpunu prepisku Jagićeve majke, svoje bake, nego je izlučila najoeću čest tih pisama, ne htijući, da bi se iznijelo na javu mišljenje Jagićeve Ane o braku njenoga oca i majke Sidonije".* (23) Filić drži da pisma pokazuju kako je majka u jednom trenutku pokolebala sina, "*ali konačno je ipak pobijedilo njegovo nagnuće".* (24) Kasnije su godine pokazale da je "*to bilo na sreću Jagićevu; bilo je to odlučno za miran, sretan i topli obiteljski život, koji mu je njegova žena dala u punoj mjeri i tako omogućila njegov neprekidni, silni i uspješni naučni rad.*" (24)

Jagić se nadao mjestu profesora klasičnih jezika na varaždinskoj gimnaziji, ali prije no što je dao zadnji ispit u Beču, Adolfo Veber Tkalčević isposlovao je da dođe za gimnazijskoga profesora u Zagreb.

Drugo poglavlje (*Jagićevo djelovanje u Zagrebu*) govori upravo o razdoblju Jagićeva života. provedenom u Zagrebu. Jagić je mladi profesor zagrebačke gimna-

zije, suvereno tumači gimnazijalcima grčke i rimske klasike, počinje u časopisima objavljivati svoje prve radove i već u tako mladim godinama privlači pažnju i uglednih stranih slavista. Rus I. I. Sreznjevski naslućuje da je Jagić budući prvak slavističke znanosti, a pažljiva analiza njegovih zagrebačkih tekstova (J. Bratulić) pokazala je da su svi njegovi veliki i u stranom svijetu ostvareni programi svoj nacrt dobili već u tom prvom, zagrebačkom, desetljeću njegova rada.

Filić opisuje to zagrebačko razdoblje, reklo bi se, s osobitim obzirom na Varaždin jer neprekidno prati kako u obitelji Jagićevih doživljavaju sve njegove teškoće i uspjehe. Filić kao da s posebnom pažnjom prati jednu Jagićevu osobinu i kadšto je naziva samopouzdanjem, kadšto i taštinom. Svjestan je da to nije isto pa pojam "samopouzdanje" više povezuje sa sigurnošću kojom mladi autor pristupa rješavanju znanstvenih i stručnih zadaća, a "taštinu" s njegovim kadšto neprimjerenim i nepažljivim zahtjevima upućenima majci u vezi s kvalitetom rublja i posteljine koje mu je slala iz Varaždina u Zagreb. No i sam Filić priznaje da je to mogla uvjetovati nelagoda što se u tom pogledu nije mogao mjeriti s okolinom u kojoj je živio pa tu nelagodu nije uvijek uspijevaio dostojanstveno kontrolirati. Dio je ovoga poglavlja posvećen i Jagićevim političkim uvjerenjima i posljedicama koje je zbog njih imao. Filić konstatira da je Jagić bio pristaša Strossmayerove i Račkijeve politike povezivanja (južno)slavenskih naroda i to posebno ne komentira, ali je prilično prostora dao poznatom događaju zbog kojega je Jagić ostao bez posla. Jagić je (s još osmoricom profesora) tražio da se izbací iz gimnazije David Starčević, suplent na gimnaziji (inače sinovac Ante Starčevića) jer je izazvao incident pred Jelačićevim kipom kada su pjevači "Kola" i karlovačke "Zore" priredili banu ovacije, a on je protestirao protiv toga. Jagić je zahtjev formulirao, po tumačenju Vlade (a i po svom kasnijem priznanju) ultimativno pa je ban Rauch njega i profesora Bratelja otpustio iz službe u lipnju 1870. godine.

U ovom poglavlju Filić dosta opširno tumači domaće i regionalne političke prilike (bitka kod Solferina 1859, Strossmayerovo traženje ujedinjenja Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom, austro – ugarska i hrvatsko – ugarska nagodba itd.) te oblikovanje Akademije (Jagić je među prvih 16 njezinih članova i najmlađi od svih, tek mu je 28 godina) i Sveučilišta. Jagić razvija veliku aktivnost - on je velika snaga mlade akademije i hrvatsku filologiju svojom darovitošću i radinošću diže na višu razinu. No i dalje je u prvom planu saga o Jagićevima: ovdje je više redaka posvećeno bratu Ivanu – Ceneku, svećeniku, varaždinskom vjeroučitelju koji je zbog svoga opozicijskoga stava morao iz Varaždina (opet Rauch). Godine 1870. umire Jagićev otac Vinko, a u ožujku 1871. Jagić je imenovan za sveučilišnoga profesora u Odesi. Filić ukratko opisuje njegov znanstveni rad, njegova putovanja u Dalmaciju i Dubrovnik i njegovu pripremu za nove izazove u Odesi.

Još u siječnju 1871. stigla je Jagićeva diploma iz Leipziga, a iste godine doktorat mu je priznalo i Petrogradsko sveučilište na temelju njegovih znanstvenih radova pa su se stekli uvjeti za profesuru u Odesi. O toj prvoj njegovoj inozemnoj postaji govori se u trećem poglavlju (*Jagić sveučilišni profesor u Odesi*). Jagić dobiva prvu godinu slobodnom da bi usavršio sanskrit i ruski. Prvo čini u Berlinu kod profesora Webera (ostaje tri mjeseca), a drugo u Petrogradu. Tamo njega i njegovu obitelj osobito srdačno dočekuje obitelj Sreznjevski. S jedne strane Jagić je očaran Rusijom, s druge primjećuje da ruska filološka znanost boluje od mnogih boljki, pa mu se čak čini da su radovi mlade JAZU na višoj razini.

Iznenaduje ga što nema mnogo Rusa koji su pobornici ujedinjenja južnoslavenskih zemalja i primjećuje da polaze sa stajališta da će ruski utjecaj biti snažniji ako su južnoslavenske zemlje slabije. U njemu pak dobar dio kolega vidi njemačkoga znanstvenika, a ne slavenskoga brata- kao što je on očekivao. Nije Jagić bio zadovoljan ni svojim nastupnim predavanjem u Odesi, ni kasnijim reakcijama studenata. Ono najgore bile su bolesti: sam je teško obolio od tifusa (to će inače biti jedina teža bolest u njegovu dugu životu), a u Odesi je 1872. umrla njegova kći Jelka. Supruga Sidonija i inače nije bila sklona tome da žive u Rusiji, a ovi su događaji to njezino neraspoloženje samo pojačali. U ovom se poglavlju Filić posebno zaustavlja na dva događaja. Prvi je Jagićev boravak u Pragu u srpnju 1873. kada se oporavio od tifusa. Tamo je proučavao Šafaříkovu ostavštinu, ali je išao i kao izaslanik Odeskoga sveučilišta kod polaganja temelja Jungmanovu spomeniku (na toj je svečanosti zastupao i JAZU). Od velike mu je pomoći tamo bio bivši zagrebački i varaždinski gimnazijski profesor Franjo Kořinek (Olešna 1831 – Prag 1874) koji se poslije pada Bachova apsolutizma vratio u Prag. Zanimljivo proturječe otkriva Filić u Jagićevim izvješćima s toga puta. U pismu Račkomu (16. VII. 1873) on piše oduševljeno o praškim svečanostima i svome boravku – to je u neku ruku službeno izvješće upućeno Akademijinu predsjedniku. U pismu supruzi Sidoniji ton je posve drukčiji: *"Mene su svagdje odlikovali, ne toliko kao Hrvata, koliko kao Rusa. To je žalostno, ali je istina!"* (54) Filić primjećuje da ni u visokim godinama, pišući "Spomene" Jagić nije htio napisati to što je napisao supruzi pa zaključuje: *"Predstavnik malenoga hrvatskoga naroda značio je za realne Čehe malo, vrlo malo, - kao zastupnik ruskoga sveučilišta neobično mnogo. Čista politička računica. Zašto, dakle, Jagić o tome javno ne govori? Zašućuje to iz ljubavi prema Slavenstvu, na koje su napadali Nijemci i Mađari, a i mnogi Slaveni ..."* (54 – 55)

Druga je tema koju Filić nije ni mogao ni htio zaobići Jagićevo odbijanje da dođe na novoootvoreno Zagrebačko sveučilište i njegov odlazak u Berlin. Filićev zaključak ne razlikuje se od zaključaka koje su i drugi objektivni proučavatelji Jagićeva života izveli iz svojih analiza, a koje je i sam Jagić u starosti priznao: Jagićevoj taštini godio je poziv iz Berlina, ali je znao da će mu hrvatski rodoljubi

zamjeriti takav postupak pa je krivnju bacio na nespretnost onih koji su s njim u ime hrvatske vlade pregovarali. Filiću i s vremenske distance teško pada odluka slavnoga sugrađanina (kao što je svojedobno pala Franji Markoviću i Augustu Šenoi te brojnim drugima). Ipak, uvjeren je Filić da je to bilo dobro za Jagića i za hrvatsku filologiju i ne pristaje uz one koji slavnoga slavista optužuju zbog manjka rodoljublja.

U Berlin je Jagić doputovao 19. rujna 1874. i time počinje novo razdoblje u njegovu životu, a tih šest berlinskih godina predmet su četvrtoga poglavlja Filićeve knjige (*Jagić u Berlinu*).

To je poglavlje kraće, a tako će biti i peto (*Jagić u Petrogradu*). To je u skladu s već spomenutom Filićevom koncepcijom da znanstveni rad spominje najsažetije, a u prvom su planu obiteljske i društvene veze. Odlaskom u Berlin zadovoljna je supruga Sidonija mada se ona, iako podrijetlom Njemica, najbolje osjećala u Zagrebu. Godinu dana poslije dolaska rodio im se sin Nikola. Središnji znanstveni događaj bio je utemeljenje možda najboljega časopisa u povijesti slavistike - *Archiva für slavische Philologie*. Prvi je broj izašao 1876. a posljednji (37) 1920. godine. Taj je časopis pokazivao kako slavistika sustiže u kvalitativnom smislu romanistiku i germanistiku i ujedno je pomagao da se to dogodi. Jagić je odlučio časopis objavljivati na njemačkom i to u mnogim slavenskim sredinama nije primljeno dobro, ali se pokazalo djelotvornim jer se na slavenskim jezicima malo čitalo.

U starosti, kada je vrlo objektivno procjenjivao svoje postupke, Jagić je držao da je opredjeljenje za njemački bilo pravi potez i da je to osiguralo časopisu veliku čitanost i utjecaj. Jagić jako puno objavljuje u svom časopisu, ali i drugdje, pa je mogao biti zadovoljan i intenzitetom i kvalitetom svoga znanstvenoga rada te razmahom svoje znanstvene djelatnosti koja je bila posljedica njegovih organizacijskih sposobnosti i njegove velike energije. Ono čime nije bio zadovoljan bila je sveučilišna nastava. Njegovi slušači bili su uglavnom Poljaci i nisu pokazivali veliki interes za tip slavistike koji je Jagić promovirao. No u njemačkom su ministarstvu prosvjete razumjeli da taj slabiji uspjeh nije ni u kakvoj relaciji s kvalitetom Jagićeva rada, nego da je više povezan s političkim stavovima poljskih studenata i željeli su Jagića zadržati. No kada je 1880. umro Sreznjevski iz Petrograda su snažno nastojali da Jagić dođe ponovno u Rusiju i on je pristao. Filić navodi Jagićeve riječi "*...u potpunom miru i zadovoljstvu sa osjećajima velike sreće, što se postigao najviši cilj, vraćasmo se svoji k svojim*" (75) No Jagić je znao da kritičnost nije jača strana tadašnje ruske filologije, a njegova se supruga opet našla u okruženju u kojemu se slabo snalazila i morala se osjećati osamljenom uz muža koji si je odredio da mora raditi najmanje 12 sati na dan! Odlazila je stoga često u Hrvatsku i u Beč. Na sveučilištu je drukčije nego u Berlinu: ima puno slušača koji ga sa zanimanjem slušaju i diskutiraju s njim. Filić i u ovom poglavlju daje

prednost "životnim sitnicama". To dobro pokazuje ovaj navod: "S jedne strane sam je dosta nespretna kod toga svečanoga oblačenja, a s druge strane muče ga i ti ordeni, koje ne voli, a mora ih vješati na sebe. Prošlo je jedva nekoliko dana, kada je opet morao obući crni frak, jer je u Zimskomu dvorcu bio primljen od kneza Milana, pa se jada "da mi je kuharica Anastazija nekako s mukom objesila sv. Anu na vrat!"... Tuži se na hranu, propuh u stanu i na hladno vrijeme nasred lipnja ..." (77 – 78)

Filić vrlo jasno kazuje i to da je Jagiću u Rusiji jako smetao njegov katolicizam "jer je za Ruse pojam Slavenstva bio povezan s pravoslavljem. Ta Sreznjevski mu već kod prvoga dolaska onamo preporuča prijelaz na pravoslavlje, što Jagić nije htio učiniti ..." (81)

Sve u svemu, iako je bilo u Rusiji puno ljudi koji su ga cijenili, nitko se tamo nije previše uzбудio kad je objavljeno da odlazi u Beč. Naime, Miklošič, koji je morao u mirovinu, već ga je prije nagovarao da dođe na bečku slavistiku, a glavni Miklošičev pomagač u tim nagovaranjima bila je - Jagićeva supruga. Ona je već u svibnju 1886. otišla onamo i stvarala uvjete za njihov novi život.

Jagićev život i rad u Beču naslov je šestoga i najduljega poglavlja u Filićevoj knjizi. Jagić je Beč došao 1886. i ostao do kraja svojega života (1923), dakle 37 godina! Naravno, u tako dugom razdoblju bilo je puno događaja različite vrste. Privatni život Jagićev Filić ovako opisuje: "Porodični Jagićev život bio je uzoran; on se veselio udobnosti, točnosti, redu, dobroj hrani, ljubavi i poštovanju, kojim ga je okruživala njegova dobra žena; uživao je u svojoj djeci, a osobito u kćerki Stanki..." (88 – 89).

Filić s pravom ističe kao važnu Jagićevu zaslugu utemeljenje bečkoga Instituta za slavistiku. Jagić je uvijek mislio na mlade znanstvenike i institutski oblik rada učinio mu se osobito poželjnim. Iskoristio je svoj ugled i svoje veze te Institut opskrbio izvanrednim knjižnim fondom koji je omogućavao sustavan i djelotvoran rad. Držao je također da nije dovoljno da samo on bude na bečkoj slavističkoj katedri i 1893. doista uspijeva dovesti i dr. Josipa Jirečeka koji predaje južnoslavensku povijest s osobitim obzirom na Bizant i tako se njegova predavanja iz povijesti sretno preklapaju s Jagićevom nastavom iz filologije.

U vezi s jednim poznatim događajem Filić dosta oštro kritizira Jagića. Naime on je na Kallayevu pitanje bi li se jezik u Bosni i Hercegovini mogao zvati "bosanski" odgovorio potvrdno, što je izazvalo bijes na hrvatskoj i na srpskoj strani. I Filić se ljuti jer misli da se Jagić nije smio tako izjasniti i pokušava kao unekoliko olakotnu okolnost tumačiti da je to za Jagića bilo lokalno određenje. Mislim da ni Filić, kao ni mnogi prije njega, nije razumio Jagićevo razmišljanje. Jagić je znao da uopće nije loše jezik nazvati po zemlji/ državi, a u ovom slučaju kad Hrvati nisu prihvaćali srpsko, a Srbi hrvatsko ime, naziv bosanski učinio mu se prihvatljiv iz praktičnih razloga. "Kako nikada nije bio nikakav političar, nije se trebao upuštati u nikakva objašnjavanja, što je mnogo naškodilo njegovu ugledu u narodnim redovima" (88)

piše Filić. Očito je Filić prije pisanja knjige donio odluku da će je pisati s punim poštovanjem prema Jagiću, ali bez idolatrije. To se vidi i u opisu teških dana koji su snašli Jugoslavensku akademiju u vrijeme bana Khuena Hedervaryja. Nepopustljivi Akademijin predsjednik Franjo Rački svojim je načelnim postupanjem doveo ustanovu u tešku situaciju i Jagić je mislio da je potrebno više elastičnosti te nije uvijek odobravao Račkijev stav. Filić daje za pravo Račkomu i kao glavni argument navodi činjenicu da je Rački poslije svoje smrti ostavio Akademiji " *bogato nasljeđe i veliki ugled kod kuće i na strani... (pa je) i Jagić konstatirao u nekoliko navrata, da je ona uz krakovsku bila najvrijednija i najozbiljnija slavenska akademija*" (91) Filić vidi ispravnost Račkijeva stava i u ponašanju Khuena Hedervaryja prema Jagiću. Naime, došavši na Račkijev pogreb, Jagić je otišao u posjet banu i bio ljubazno primljen, ali njegove molbe za pomoć Akademiji Khuen je posve prečuo. Filić zamjera Jagiću i to što nije pristao na nagovaranja da dođe u Zagreb i zamijeni Račkoga na mjestu Akademijina predsjednika (osobito ga je nagovarao Izidor Kršnjavi).

God. 1908. napunio je Jagić 70 godina i morao je u mirovinu. Vodila se teška borba tko će ga naslijediti i napokon je imenovan njegov zet Milan Rešetar s čime je bio zadovoljan. Austrijska vlada podijelila mu je plemstvo. Filić tvrdi da je to učinila kako bi najjeftinije prošla, a kritizira i plemićki grb napravljen prema plemićkoj povelji trojice braće Jagycha s kojima slavni slavist, objašnjava Filić, nema nikakve veze. Dvije godine kasnije rodni mu je grad ukazao čast nazvavši jednu ulicu po njemu. Uvijek dobrog zdravlja (osim u Odesi), dočekao je u dobrom raspoloženju 50. obljetnicu svojega braka (1912). Filić podrobno opisuje obiteljsku svečanost. No slijedile su teške godine. Na osobnom planu to je bila smrt njegove supruge na samom početku 1914. godine: sahranio ju je u Varaždinu i bio jako dirnut velikim sudjelovanjem građana svojega rodnoga grada. Obnovio je obiteljsku grobnicu pripremajući se da i sam u nju legne, ali čekalo ga je još 9 godina nimalo lakoga života ispunjenoga neimaštinom, samoćom i, prema Filiću, priličnom nebrigom njegovih najbližih. Filić ne preskače ni jednu od neugodnih epizoda, ali u tim tugaljivim skicama izdvajaju se dva pozitivna lika – Jagićeva bratučeda (sestrična) Katica Hrupački i kanonik Valdec, njegov stariji rođak, koji je bio vrlo pouzdan informator o varaždinskoj povijesti. Katica je često pisala Jagiću, a jednom ga je posebno raznježila poslavši mu u Beč cvijet s groba gospođe Sidonije. Njezina su pisma uvelike pomogla i Filiću u opisu događaja i ljudi. Posljednje stranice ovoga poglavlja posvećene su raspadu Austro – Ugarske i uspostavi zajedničke države južnih Slavena. Jagić je 1918. imao 80 godina i ta se njegova obljetnica slavila na sve strane, a rodni ga je grad proglasio počasnim građaninom. No više od toga razveselile su ga političke promjene koje je shvatio kao ispunjenje svojih ideala. Ubrzo je ipak primijetio znakove ozbiljnoga neslaganja,

posebice između Srba i Hrvata i naznake da u novoj državi neće biti sklada koji je priželjkivao. Posebnu pažnju Filić posvećuje prodaji Jagićeve knjižnice jer sve što se oko toga događalo dobro pokazuje jedno stanje velikoga filologa i bezočnost birokratskih krugova u novonastalim državama: nakon što je knjižnicu namjeravala kupiti vlada u Pragu, kupila ju je vlada u Beogradu. Austrijska vlast nastoji se riješiti službenika iz novonastalih država: Jagićev zet Milan Rešetar odlazi u Zagreb, ali Jagićev sin Nikola nije uspio dobiti mjesto profesora na zagrebačkoj medicini i ostaje u Beču. I Jagić mora ostati da bi sačuvala svoju mirovinu.

Na kraju poglavlja Filić opisuje Jagićevu posljednju godinu – umro je 6. kolovoza 1923.

Posljednje sedmo poglavlje zove se *Varaždin svomu velikom sinu* i u njemu Filić vrlo podrobno opisuje Jagićev pogreb i sve ono što je slijedilo narednih godina a u vezi je s Jagićem. To poglavlje ima posebnu vrijednost jer ga Filić piše kao sudionik događaja: "Još bijasmo pod dojmom nedavno priređene i završene veoma uspjele kulturno – historijske izložbe grada Varaždina, kad li stiže gradskom načelniku Vjenceslavu Podgajskom 6. kolovoza 1923. brzojavna vijest iz Beča, da je umro Vatroslav Jagić (123). Načelnik je odmah sazvaio sve one koji su mogli pomoći u organizaciji i izvedbi doličnoga pogreba koji se po odluci gradske vlasti sav financirao iz gradske blagajne. Filić opisuje izgled grada (crne zastave i trobojnice na kućama), pogrebnu povorku i govore (Stjepan Ivšić, Aleksandar Belić, František Pastrek, dr. Ušeničnik govorili su pred zgradom varaždinskoga kazališta, a Matija Murko, Stjepan Srkulj, Sigismund Čajkovac, Zlata Kovačević, Ivan Švagel i gradonačelnik Podgajski nad otvorenim grobom). Nakon pogreba opisuje autor nastojanja varaždinskih ustanova da za muzej svojega grada osiguraju što više predmeta povezanih sa životom Vatroslava Jagića, a onda i inicijativu da mu se u Varaždinu podigne spomenik. Željeli su svi da taj spomenik bude otkriven 1925. za tisućgodišnjicu hrvatskoga kraljevstva, ali to se nije ostvarilo, ali je otkriven 1938. za stotu obljetnicu Jagićeva rođenja. Prema skici koju je još 1925. napravio Rudolf Valdec kip je izradio Janez Vajs. Opisuje kupnju Jagićeve rodne kuće, proslavu stote obljetnice rođenja (16. listopada 1938) i drugih proslava koje su slijedile u narednim godinama.

Knjiga Krešimira Filića *Lik Vatroslava Jagića* nastala je iz želje da se o 125. obljetnici rođenja i 40. obljetnici smrti podsjeti na veliko filološko djelo Vatroslava Jagića. Na svakoj se stranici osjeća ponos što se Jagić rodio u Varaždinu i uvjerljivo se pokazuje da je veliki slavist cijeloga života snažnim osjećajima bio povezan s rodnim gradom. Veliko filološko djelo je povod, ali samo to djelo nije najvažniji predmet ove knjige (mada Filić sva najvažnija djela spominje i kadšto kratko ocjenjuje). U središtu je njegove pažnje Jagić – čovjek, njegova povezanost s vlastitom obitelji, njegove varaždinske relacije, njegovo hrvatsko rodoljublje i

njegov panslavizam, njegova politička uvjerenja, njegove društvene veze. Filić je u tome posve pouzdan prikazivač prilika i čitatelj smije vjerovati njegovim podacima, a i sudovi su mu najčešće dobro izvedeni i uvjerljivo argumentirani. Postavlja se pitanje odakle je crpio podatke i skupljao građu. Približit ćemo se posve odgovoru ako se prisjetimo da je Krešimir Filić u 1. knjizi edicije JAZU *Korespondencija Vatroslava Jagića* (urednik Petar Skok, Zagreb 1953) objavio i bilješkama popratio Jagićevu prepisku koja se čuva u Muzeju grada Varaždina. Pod naslovom *Jagićeva pisma u Muzeju grada Varaždina* Filić je objavio pisma majke Ane sinu Vatroslavu, Jagićeva pisma supruzi Sidoniji, kćeri Stanki, bratućedi (sestrični) Katici Hrupački, kanoniku Stjepanu Valdecu, dr. Stjepanu Srkulju i još nekoliko drugim osobama. Prepiska koju je uredio Filić nalazi se na str. 23 – 380, što znači da je priredio cijelu omašnu knjigu i upoznao se jako dobro s onim dijelom prepiske koji se odnosi na Jagićev obiteljski život. Vrlo je vjerojatno da je pročitao i puno druge prepiske koju su priređivali drugi autori u ovoj i narednim knjigama. Iz knjige koju prikazujemo također se vidi da je pažljivo čitao Jagićeve "Spomene mojega života". Ne samo da ih je čitao, nego je uspoređivao ono što u njima piše s onim što se može zaključiti iz Jagićeve prepiske. Prepiska i "Spomeni" dva su glavna stupa na kojima počiva ova knjiga, a treći je Filićevo poznavanje prošlosti, posebice kulturne, rodnoga grada. Povjesničar i muzealac, dugogodišnji profesor varaždinske gimnazije, voditelj Muzeja grada Varaždina i pokretač mnogih društvenih akcija i kulturnih događaja Krešimir Filić svojim je drugim, tematski raznovrsnim, knjigama o varaždinskoj povijesti dodao još jednu, potrebnu i korisnu. Knjiga koju je napisao uvijek će zanimati one koje zanima Jagićev život i djelovanje, ali i one koje zanima kulturna prošlost Varaždina.

SAŽETAK

FILIĆEVA KNJIGA "LIK VATROSLAVA JAGIĆA"

Krešimir Filić (1892 – 1971), povjesničar i muzealac, dugogodišnji profesor varaždinske gimnazije, voditelj varaždinskih kulturnih ustanova i pokretač mnogih društvenih i kulturnih događaja u Varaždinu, među drugim knjigama koje govore o varaždinskoj povijesti napisao je i djelo *Lik Vatroslava Jagića* (Varaždin 1963). Knjiga je izašla o 125. obljetnici Jagićeva rođenja i 40. obljetnici Jagićeve smrti. Filić je želio upozoriti kulturnu javnost na velikoga slavista i iskazati ponos što se rodio u Varaždinu. U djelu se manje bavio znanstvenim Jagićevim prinosima, a više njegovim obiteljskim životom i društvenim relacijama. Zadatak da Jagića opiše u prvom redu kao čovjeka Filić je odradio vrlo pažljivo i njegova će knjiga biti od pomoći i onima koji se specijalistički bave Jagićevim djelom i onima koji žele tek elementarne informacije.

Ključne riječi: Varaždin; Filić; Jagić.

SUMMARY

'A PORTRAIT OF VATROSLAV JAGIĆ' A BOOK BY KREŠIMIR FILIĆ

Krešimir Filić (1892 – 1971), historian and museum curator, was a long-serving teacher at *Varaždin Gymnasium*, a head of numerous cultural institutions and the initiator of numerous social and cultural events in Varaždin. Amongst his other publications that dealt with the history of Varaždin was his book '*Lik Vatroslava Jagića*' (A Portrait of Vatroslav Jagić) published in Varaždin in 1963). The book was published to commemorate the 125th anniversary of Jagić's birth and the 40th anniversary of his death. Filić wanted to inform the general public of Varaždin about this great Slavist and to express the pride he felt for being born in this city. The biography concentrates less on Jagić's scientific achievements and more on his family life and social relationships. The biography aims to describe with a great deal of precision Jagić *the man*, and will be of help to specialists dealing with Jagić as well as those looking for basic information.

Key Words: Varaždin; Filić; Jagić.

